

Zdôvodnenie na zaradenie nového študijného odboru „6.2.7 Ekosystémové služby lesov“ do sústavy študijných odborov v Slovenskej republike do skupiny 6. pôdohospodárske a veterinárske vedy a podskupiny 6.2. lesníctvo

1. Zdôvodnenie potreby

Ekosystémové služby lesov (anglicky Forest ecosystem services) je multidisciplinárne orientovaný lesnícky odbor zameraný na systém zabezpečovania v priestore a čase vyváženého súboru ekologických (záchovných) a socio-ekonomických prínosov lesných ekosystémov a biosystémov pre spoločnosť. V podmienkach meniacej sa krajiny prírodné lesy v bezzásahovom režime predstavujú len ca 1,5 % rozlohy lesného pôdneho fondu (LPF) v Európe a v SR. Zvyšok LPF tvoria lesy prirodzené, monokultúry a v súčasnosti aj plantáže rýchlorastúcich drevín. Ekosystémové služby lesov na ca 98 % LPF tak musia byť vytvárané, udržiavané, revitalizované a optimalizované najprogresívnejšími, resp. kvalitatívne novými lesníckymi prístupmi na základe dynamicky sa rozvíjajúcej teórie manažmentu lesov ako komplexných adaptívnych lesných ekosystémov. Problematika ekosystémových služieb lesov sa dlhodobo skúma a doposiaľ vyučuje okrajovo v rámci iných, príbuzných študijných odborov, najmä Pestovanie lesa, Ochrana lesa a Hospodárska úprava lesa. Doktorandi, ktorí sa špecializujú na ekosystémové služby lesov preto svoje témy riešia a záverečné práce obhajujú v iných študijných odboroch, čím je potrebný ďalší rozvoj disciplíny výrazne podviazaný a limitovaný.

Ekosystémové služby lesov pritom predstavujú v EÚ a vo svete plne etablovanú oblasť výskumu s kodifikovaným systémom klasifikácie – CICES (Common International Classification of Ecosystem Services). V rámci Frascatiho manuálu (OECD) sa ekosystémové služby začleňujú do odboru 4. Poľnohospodárske vedy, pododboru 4.1 Poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybárstvo a afiliované disciplíny. Ekosystémové služby lesov v súčasnosti figurujú ako významná, samostatná a rýchlo sa rozvíjajúca časť lesníctva aj v zásadných dokumentoch ďalších svetových organizácií — FAO, UNEP, WHO. Tento rámec v súčasnosti akceptuje pre účely environmentálneho účtovníctva aj OSN a pojmovo bol ukotvený aj v pripravovanej novele Zákona NR SR o ochrane prírody a krajiny.

V rámci SR, podobne ako v krajinách EÚ, existuje zreteľná a naliehavá požiadavka na špecialistov v oblasti ekosystémových služieb lesov. Ide predovšetkým o záujem zo strany štátnych aj neštátnych subjektov lesného hospodárstva, z oblasti samosprávy, rezortov ochrany prírody a životného prostredia, ako aj progresívnych podnikateľských subjektov, pripravujúcich plány starostlivosti o lesy, resp. o chránené územia, s cieľom a víziou zabezpečiť, realizovať a ekonomicky zhodnocovať vŕseužitočné funkcie lesov principiálne novými prístupmi a metódami, s podstatne menšou mierou rizík lesného hospodárstva v podmienkach globálnych zmien, a s prínosmi a benefitmi pre miestne obyvateľstvo. Zameranie špecialistov v odbore ekosystémové služby lesov v oblasti vedy bude na rozvoj teórie a praxe manažmentu lesov ako komplexných adaptívnych ekosystémov a ďalších nástrojov ekosystémových služieb na multidisciplinárnych základoch, na škále lesnej krajiny.

Vzhľadom na potrebu vychovávať špecialistov v tomto vednom odbore preto navrhujeme zaradiť ekosystémové služby lesov do sústavy študijných odborov ako nový študijný odbor pre tretí stupeň štúdia, kde bude dopĺňať iné lesnícke študijné odbory na treťom stupni: 6.2.1 Lesníctvo, 6.2.2. Pestovanie lesa, 6.2.3 Hospodárska úprava lesov, 6.2.4 Lesnícka fytológia, 6.2.5 Ochrana lesa, 6.2.6 Poľovníctvo.

2. Vymedzenie obsahu a predmetu študijného odboru

Kľúčovým predmetom záujmu ekosystémových služieb lesa je komplexná, na multidisciplinárnom prístupe založená analýza lesných ekosystémov s využitím najnovších poznatkov biogeochemie, lesníckej genetiky, ekofyziológie, ekológie lesa, biogeografie, a tiež štúdia historickej variability lesných ekosystémov a lesnej krajiny a disturbančných režimov, s vyústením do syntézy uvedených poznatkov v podobe dynamicky sa rozvíjajúcej teórie manažmentu lesov ako komplexných a adaptívnych ekosystémov. Zohľadňujú sa pritom ekonomické a verejno-politické aspekty zabezpečovania ekosystémových služieb lesa pre spoločnosť.

ŠO ekosystémové služby lesov reflektuje a metodologicky premost'uje diskrepanciu medzi teoretickými východiskami obhospodarovania lesov ako predikovateľných, úzko cieľovo orientovaných ekosystémov a biosystémov na jednej strane a bezzásahové režimu, spoliehajúceho sa výlučne na prírodné procesy, na strane druhej. Uvedený rozpor sa v súčasnosti prejavuje v mnohých podobách, napr. pri lesných kalamitách veľkého rozsahu a v trendoch pustnutia veľkých segmentov krajiny s nepriaznivými dopadmi na spoločnosť. Naopak, koncept širokého diapazónu ekosystémových služieb lesov zahŕňa jednak cieľavedomú ľudskú intervenciu, napr. riadenú migráciu lesných drevín, ako aj rešpektovanie prírodných procesov, napr. v podobe akceptovania alebo emulácie ekologických disturbancií. Zameranie na tieto okruhy predstavuje východisko z etablovaného, ale v súčasnosti nepostačujúceho statického chápania lesných ekosystémov smerom k ekosystémovým službám lesov, reflektujúcim potreby spoločnosti a okrajové podmienky definované meniacim sa prostredím.

3. Študijný odbor ekosystémové služby lesov v SR zatiaľ neexistuje napriek tomu, že v zahraničí je tento odbor riadne etablovaný, najmä v 3. stupni štúdia

Ekosystémové služby sú vo svete etablovaným študijným odborom, predovšetkým v 3.-om stupni štúdia. Viaceré významné univerzity poskytujúce možnosť štúdia v tomto odbore:

- University of Oregon, USA: študijný program Forest Ecosystems and Society (MSc, PhD)
- University of Copenhagen, Dánsko, Bangor University, Veľká Británia, University of Padova, Taliansko, Dresden University of Technology, Nemecko, AgroParisTech, Francúzsko, University of Göttingen, Nemecko: Nature and Society, Forest Ecosystems and Ecosystem Services (PhD)
- Burnemouth University, Veľká Británia: študijný program Dynamics of Ecosystem Services in Forest Ecosystems (PhD)
- Vrije Universiteit Amsterdam, Holandsko: Environment and Resource Management, Ecosystems Services and Biodiversity (MSc)
- Mendelova univerzita v Brne, Lesnícká a dřevarašská fakulta zabezpečuje štúdium v odboroch: Ekologie lesa a Ekonomika a management obnovitelných přírodních zdrojů (PhD).

4. Doktorandské práce zamerané na oblasť ekosystémových služieb lesov sa realizujú v rámci iných študijných odborov, najmä v ŠO 6.4.2. Hydromeliorácie

Doktorandské práce zamerané na oblasť ekosystémových služieb lesov boli v ostatných rokoch vedené a obhájené hlavne na Lesníckej fakulte TU vo Zvolene, a to predovšetkým v ŠO 6.4.2. Hydromeliorácie (ŠP Lesnícke meliorácie, v 3. stupni štúdia), prípadne v ŠO 6.2.3 Hospodárska úprava lesov, 6.2.4 Lesnícka fytológia, 6.2.5 Ochrana lesa, v ktorých je problematika ekosystémových služieb pojednávaná len okrajovo. Vzhľadom na naliehavú potrebu špecialistov na ekosystémové služby lesov je potrebné zabezpečiť rozvoj ekosystémových služieb lesov ako samostatného ŠO.